

Er is post voor u!

(Posthistorie 1815-1870)

Er is post voor u!

(Posthistorie 1815-1870)

Ing. Ing. Henri Smeets

Schrijver: Ing. Ing. Henri Smeets
Coverontwerp: Henri Smeets
Uitgegeven via: Bookmundo/Abdiepost
Print: Printforce, Alphen a/d Rijn

©2025 Henri (H.J.R.) Smeets.

Scans en foto's: ©2025 Henri (H.J.R.) Smeets, uit eigen collectie.

Krantenartikelen en prenten: public domain, kranten ontleend aan online database Delpher.

Familiewapen: ©2008 Heraldisch Bureau Nagtegaal.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Index

Voorwoord	7
Inleiding	10
Het Postwezen	13
Limburg	30
Belgische periode van Limburg	45
Duitse periode van Limburg	82
<i>Mededelingen lokale overheid in Limburg</i>	97
<i>Dienstmededelingen transportondernemingen in Limburg</i>	103
Schrijfgerei en lakzegels	108
Posttransport	122
Postbestelling	141
<i>Het postwezen gezien door de ogen van tijdgetuigen</i>	146
<i>Kritiek op het postwezen</i>	154
<i>Geweigerde en verloren gegane post</i>	159
<i>Overval op diligences, postiljons en bestellers</i>	161
<i>Postmedewerkers op het verkeerde pad</i>	164
<i>Mededelingen van de overheid</i>	166
<i>Mededelingen van de lokale overheid</i>	171
<i>Dienstberichten van transportondernemingen</i>	174
Stempels	182
<i>Lakstempels, hebben diepe groeven</i>	183
<i>Monogramstempel, hebben geen diepe groeven</i>	186
<i>Poststempels (met postkantoornamen)</i>	187
Brieven	190
Enveloppen	252
Nagekomen vouwbrieven, briefkaart en stempel	270
Postwet 1850, officiële uitgave van het Ministerie van Financiën	280
Beknopte handleiding 1851 voor de bestemming en het gebruik van postzegels, officiële uitgave van het Ministerie van Financiën	310

Voorwoord

De posthistorie is, zelfs internationaal, een onderwerp dat van overheidswege niet veel aandacht verdient. Daarom dat het particuliere initiatieven zijn van verenigingen (Nederlandse Bond van Filatelisten Verenigingen: *300 jaar Postmerken van Nederland 1570-1870* [1985], Nederlandse Vereniging van Poststukken- en Poststempelverzamelaars: *Postmerken & postinrichtingen in Nederland tot 1871, deel 1* [2006] en *Postmerken & postinrichtingen in Nederland tot 1871, deel 2* [2013]/ *De Rijkspost in Limburg*, Belgische academie voor filatelie: *De post vanuit de Nederlanden, huidig Benelux 1813-1853* [1989]/ *De post naar de Nederlanden, huidig Benelux 1813-1853* [2004]) en individuele auteurs (Dr. Joachim Helbig *Vorphilatelie: Deutung von Gebührenvermerken auf Briefen, Band 1* [1997] en *Vorphilatelie: Sammeln und Verstehen, Band 2* [2001]) die inzicht geven in een bijna vergeten stuk historie betreffende de dagelijkse communicatie van burgers. Deze literatuurlijst is natuurlijk niet volledig, er zijn bijvoorbeeld ook interessante boeken over brieven en andere aanverwante onderwerpen.

Dit boek *Er Is Post Voor U! - Posthistorie 1815-1870* is een verdere poging tot het ontsluiten van dit, voor de meerderheid der bevolking verborgen, stuk historie. Door mijn aandacht voor de 19de eeuw in Limburg, omdat deze periode qua politiek en militarisme tot het verschijnen van mijn boeken *Geef Limburg terug - Separatisme en verzet in het bronsgroen eikenhout: een historische studie* (ruim 1300 pagina's verdeeld over twee delen)[2015] plus *Militaria Limburgensia: Het Limburgsch Bondscontingent 1842-1867 (bijna 600 pagina's)*[2017] zo goed als onbelicht is gebleven en zeker de Belgische en Duitse periode van Limburg, is mijn interesse voor vouwbrieven en enveloppen uit die eeuw ontstaan. Met name de duiding van de stempels, aanwijzingen voor postbestellers (heden postbezorgers genoemd) en het gekriebel (zoals ik nu weet portoberekeningen) van postbestellers op de vouwbrieven, maakte mij hongerig naar ontsluiting van dit geheim.

Begonnen met voornoemde Duitse boeken van Dr. Joachim Helbig en vervolgens de eveneens genoemde boeken van de Nederlandse en Belgische verenigingen ontstond gaandeweg, mede door krantenartikelen als tijdgetuigen, een basisbegrip van de materie. De contouren waren opgetekend. Nu de invulling nog. Die heb ik door ervaring met zelf aangeschafte vouwbrieven en enveloppen verkregen en zo ontstond een ruim omvattende kennis van de toenmalige intermenselijke communicatie door brieven (als startpunt voor het postwezen) en het postwezen (als transport van de brieven).

De thematiek van de brieven was zeer breed; van liefdesbrieven tot diplomatieke brieven. Het zijn met name volgende categorieën van brieven die men heden nog kan verwerven via de (online)handel, veilingen en in mindere mate rommelmarkten: privé, bankwezen, schuld (financieel)(zowel particulier als zakelijk), juridische zaken (zoals: erfenis, grondgebezit, schuldtoewijzing (juridisch)), handel, politiek, militarisme cq. militaria, religie (geboorte, huwelijk, scheiding, overlijden, kerk) en verzekeringen. Ook niet verwonderlijk, immers alle categorieën betreffen zaken die men wenste of genoodzaakt was te bewaren.

Voor de hedendaagse mens zijn deze toenmalige brieven prachtige tijdgetuigen die inzicht geven in; papiergebruik, gehanteerde inkt, schrijfwijze, schrijfetiquette, woordgebruik cq. taalgebruik, lakzegelgebruik (particulier/zakelijk), grootse gebeurtenissen, meningen, emoties/gevoelens, belevenissen, tijdbeleving, kritiek, lof, ervaringen, ziektes, verzoeken, uitvindingen, ontdekkingen, geheimen, samenzweringen, particuliere of zakelijke mededelingen (algemeen), kennisgevingen (specifiek betreffende een particuliere of ambtelijke gebeurtenis), militaire instructies/bevelen, en de lijst is zeker nog niet af.

De mens heeft zich ontwikkeld en menige inhoud van de brieven van destijds bevremd ons heden ten dage. We zijn losser geworden, zowel in taalgebruik als inhoudelijk. Ook is de brief tegenwoordig een museale communicatievorm die door de digitalisering verworden is tot een uitstervend gedachtenoverdrachtsmedium. Geheel verdwijnen zal het evenwel niet, doch de charme van een handgeschreven brief, die de persoonlijkheid van de briefschrijver benadrukt en het verrassingseffect van het openen van de vouwbrief (of tegenwoordig eerder enveloppe) teweegbrengt, zal tot het exclusieve voorrecht van slechts enkelen beperkt blijven.

Wellicht is mijn generatie, ik ben 58 jaar, de laatste die zich nog memoratief aan deze vergane glorie van schrijfkunst en diens betrachting mag verheugen.

De scans en foto's in dit boek zijn, indien voorzien van een bescheiden watermerk, afkomstig uit mijn eigen collectie.

Met postume dank aan al diegenen in de 19de eeuw wier schrijven van brieven heeft geleid tot mijn inspiratie voor dit boek.

Opgedragen aan mijn ouders zaliger en mijn zus en zwager die mij in mijn moeilijkste tijd hebben ondersteund.

Getekend,

Ing. Ing. Henri Smeets, Heerlen, 10 maart 2025.

Inleiding

Tegenwoordig zijn er nog aardig wat brieven in de handel verkrijgbaar, niet in de laatste plaats vanwege de postzegel- en stempelverzamelaars.

Mijn bescheidenheid is daar een uitzondering op: mij gaat het om de 19de eeuwse (vouw) brieven gerelateerd aan politiek en militarisme in die tijd betreffende oostelijk Limburg met Maastricht als hoofdstad, ter onderscheiding van Belgisch Limburg, en posthistorische enveloppen en vouwbrieven.

Dus daarmee zijn ook voor mij veilingen en postgerelateerde websites interessant om deze papieren tijdgetuigen te bemachtigen.

Daarbij valt op dat het spectrum van wat nog verkrijgbaar is aan brieven bepaald is door de relevantie van het bewaren. Daarmee hebben al deze brieven door hun inhoud een archivarische waarde. Ze laten vanuit verschillende perspectieven de waarneming van de tijd zien waarin ze geschreven zijn, met de aantekening dat in de tijd waarop dit boek betrekking heeft briefschrijven voorbehouden was aan de sociale midden- en bovenlaag, juist vanwege de geletterdheid en de financiële mogelijkheid (het zich financieel kunnen permitteren).

De sociale onderlaag die noodgedwongen ongeletterd was en zich schrijfgerei en briefpapier niet kon permitteren kon alleen via mondelijke overdracht haar wezen voor de historie behouden. Er werd veel *over* hen geschreven, maar niet *door* hen. Zeker vanuit sociaal historisch perspectief altijd een aandachtspunt.

Zo mag het ook niet verbazen dat de brieven die nog in de handel verkrijgbaar zijn juist de thematiek van voornoemde sociale lagen betreffen en men gewoonlijk, met slechts relatief weinige uitzonderingen, deftige achternamen tegenkomt. Zo was ik verguld een brief uit 1813 tegen te komen gericht aan een naamgenoot van mij, Smeets: een veel voorkomende naam. Daarom was ik ook zeer aangedaan toen ik enkele jaren geleden vernam, dat er uitgerekend van onze Smeets-tak een stamboom was die tot tien generaties teruggaat en daarmee ook, naar ik begrepen heb, aan de voorwaarde voldeed voor een officieel vastgelegd familiewapen. Iets wat je eerder van adellijke, aristocratische (beiden sociale bovenlaag) of bourgeoise (sociale middenlaag: burgerij) families verwacht.

De thematiek van de brieven die nog in de handel verkrijgbaar zijn variëren van particuliere bijpraat brieven met de laatste nieuwtjes binnen de familie, vrienden- en kennissenkring tot diplomatieke brieven.

Een bijzondere categorie vormen de bewaard gebleven militaria-brieven ('dienst-brieven') uit de negentiende eeuw, die immers na hun dienst gedaan te hebben normaliter meteen vernietigd werden (niet zelden uit geheimhoudings-overwegingen). Hierin stonden orders, tactische manoeuvres, strategische overwegingen, budgetaire zaken e.d.

Helaas blijven er om allerlei redenen steeds minder brieven over. Denk aan de jongere generatie die iets dergelijks erft en niet weet wat ze met die (in hun ogen) prul moet doen, dus weggooien dan maar. Met en met verdwijnt er helaas ook steeds meer ten gevolge van grofvuil/shredder, brand en waterschade.

Om de stempels ('gedrukte' postmerken) en aantekeningen (aanwijzen cq. geschreven postmerken) op Duitse vouwbrieven en enveloppen te kunnen ontcijferen, is het (zover mij bekend enige) boek over dit onderwerp *Vorphilatelie* (twee delen: 1997 en 2001) van Dr. Joachim Helbig aan te bevelen.

Voor Belgische en Limburgse vouwbrieven en enveloppen zijn de boekwerken (twee delen: 2013) *Postmerken en Postinrichtingen in Nederland tot 1871* van de Nederlandse Vereniging van Poststukken- en Postzegel-verzamelaars in Arnhem aanbevelenswaardig. Met de aantekening dat hun historische beschrijving van Limburg de Hollandse incorrecte weergave is. De Limburgse posthistorie daarentegen zal wel kloppen. Men spreekt naast Belgische perikelen ook van Belgische bezetting van Limburg, wat natuurlijk niet klopt, zie mijn boek *Geef Limburg terug!* Ook hier werd weer de Hollandse lijn gevolgd. Voorts klopt ook de Hollandse propagandistische weergave van de Tiendaagse Veldtocht uit 1831 niet, zie eveneens mijn voornoemde boek, waarin naast mijn eigen analyse aan de hand van feiten, ook de feitenanalyse van brigadegeneraal West is meegenomen. Als *posthistorisch* boek is het daarentegen een absoluut bewonderingswaardig naslagwerk.

Voor postbezorging in het Limburgse door de Rijkspost (Reichspost alias Thurn & Taxis) is het boek *De Rijkspost in Limburg* van J. Ickenroth, uitgegeven door de Nederlandse Vereniging van Poststukken- en Postzegel-verzamelaars in Arnhem aanbevelenswaardig.

Het postwezen

Om enveloppes en vouwbrieven te kunnen analyseren is het nodig om een begrip te hebben van de postverwerking en-bezorging in de 19de eeuw. De bespreking hier beperkt zich grotendeels tot Nederland met bijzondere aandacht daarnaast voor oostelijk 'bronsgroen eikenhouten' Limburg met Maastricht als hoofdstad.

Het macabere hierbij is evenwel dat Limburg ten tijde van de Duitse Bond ('Duitse periode') door Willem II en Willem III als een Nederlandse provincie de facto behandeld konden worden (ook al was de jure Limburg een soevereine staat, net als Luxemburg dat eveneens bestuurlijk als een provincie behandeld werd). Dat betekent dat de Nederlandse wetten, postbezorging en politiek (ook de Tweede Kamerverkiezingen) in Limburg toegepast werden, ook al was het in strijd met de Deutsche Bundesverfassung (Duitse grondwet), gewoonweg omdat de Duitse Bond het oogluikend toeliet. Met de kanttekening dat naast de Nederlandse post ook het Duitse Thurn & Taxis de post bezorgde in Limburg, zeker in de 18de eeuw en nogmaals in 1815 (overgangsjaar van Frans gebied naar Nederlands gebied).

Tijdens de Belgische revolutie ('Belgische periode' van Limburg) was het vijf jaar lang (1830-1835) verboden post te verzenden tussen België en Nederland. Dat was dus ook voor oostelijke Limburgers een probleem die, op dat moment Belgen zijnde, brieven wilden versturen aan Nederlanders. Die brieven werden gesmokkeld (sluikbrieven) of via correspondenten (menselijke doorgeefluiken) in Pruisen (meer specifiek: Nordrhein-Westfalen) doorgesluisd naar het andere land, in geval van Limburg dus naar Nederland (= buitenland!). Gedurende de jaren 1836-1839 werd de post over en weer gedoogd tussen beide lage landen en normaliseerde na het tekenen van het Verdrag van Londen van 1839 (waarbij door de Belgen weliswaar oostelijk Limburg in weerwil werd teruggegeven aan Nederland (eigenlijk: het staatshoofd!), maar op grond van Art. 5 van dat Verdrag van Londen vanuit Nederlands perspectief (ook al deed de toenmalige propaganda iets anders vermoeden) oostelijk Limburg juist niet aan Nederland of diens staatshoofd werd gegeven, maar daarentegen aan de Duitse Bond!).

Vanaf 1850 werd de post in Nederland geharmoniseerd en werd de Postwet van 1850 wederrechtelijk ook toegepast in het Hertogdom Limburg (= Limburg uitgezonderd Maastricht en Venlo). Anno 1850 waren er in Nederland 120 postkantoren.

Afb. 1. Postkantoor.

De postwet werd vervat in een boekje uitgegeven.

Het postwetboekje (zie verderop in dit boek) is bedoeld geweest voor de postkantoren, ook al kon men deze boekjes eveneens kopen.

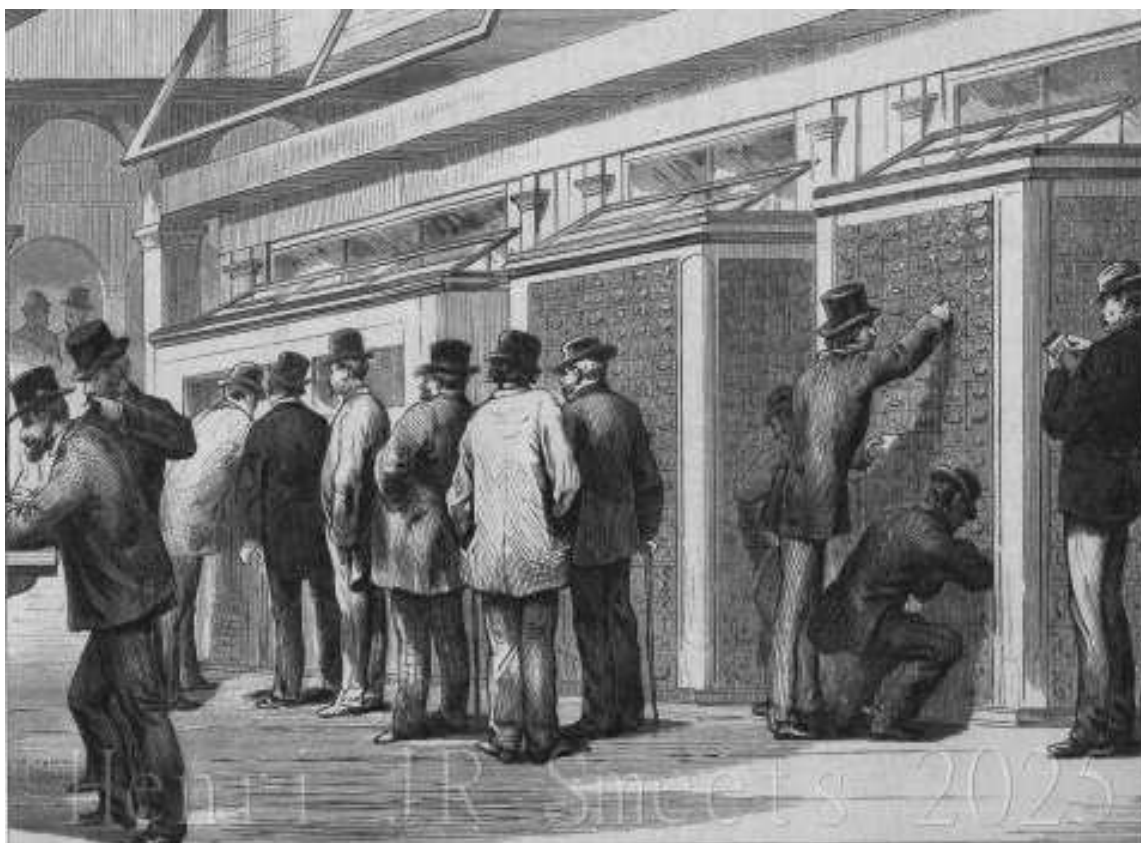
Afb. 2. Advertentie in het Algemeen Handelsblad van 28 augustus 1850.

Wat Limburg betreft: de postkantoren van de 'Maassteden' Maastricht, Roermond en Venlo (ook al ligt Roermond aan een zijrivier van de Maas, de Roer) existeerden al sinds de 19de eeuw. De postkantoren in Heerlen, Kerkrade, Vaals, Sittard en Weert werden in 1850 in gebruik genomen.

Afb. 3. Bericht uit Journal du Limbourg van 29 augustus 1850.

In grote steden in Nederland hadden de postkantoren ook postbussen binnen.

Afb. 4. Postbussen op een postkantoor.

De Rijkspost kreeg met de Postwet van 1850 het staatsmonopool op de post- en pakketbezorging. Het had nu ook een eigen logistiek, voorheen werd gebruikt gemaakt van externe private expediteurs (tegenwoordig: vervoerders), distributeurs (tegenwoordig: sorteercentra) en bestellers (tegenwoordig: postbodes). Vanaf 1850 was dat volledig in handen van de Rijkspost. Artikel 25 van de Postwet maakt een opsomming van toen gangbare expeditievervoersmiddelen die tot aan de Postwet de brieven en pakketten mochten vervoeren (de Rijkspost had tot aan 1850 alleen postkantoren, geen eigen logistiek en geen eigen bestellers buiten de grote steden): spoorwegen (nog redelijk nieuw, zeker voor de post), postkoetsen (snel: post en minder comfortabel personenvervoer), diligences (post en comfortabeler personenvervoer), omnibussen (vergelijkbaar met hedendaagse bussen, maar dan door paarden getrokken), vrachtwagens alias vrachtkarren, stoomboten, trekschuiten, veerschepen (veerschuiten). Op de navolgende pagina's uitgebeeld met afbeeldingen.

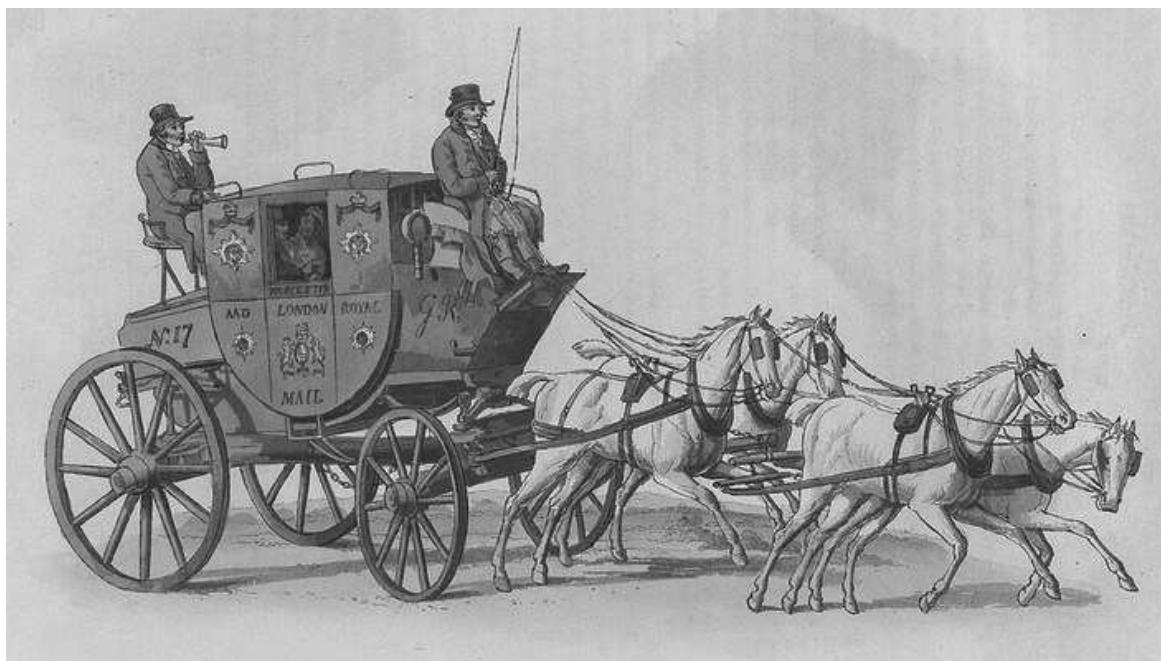
Afb. 5. Advertentie in Algemeen Handelsblad van 11 juni 1850.

Afb. 6. Advertentie in Provinciaal Dagblad van Noord-Brabant 14 maart 1851.

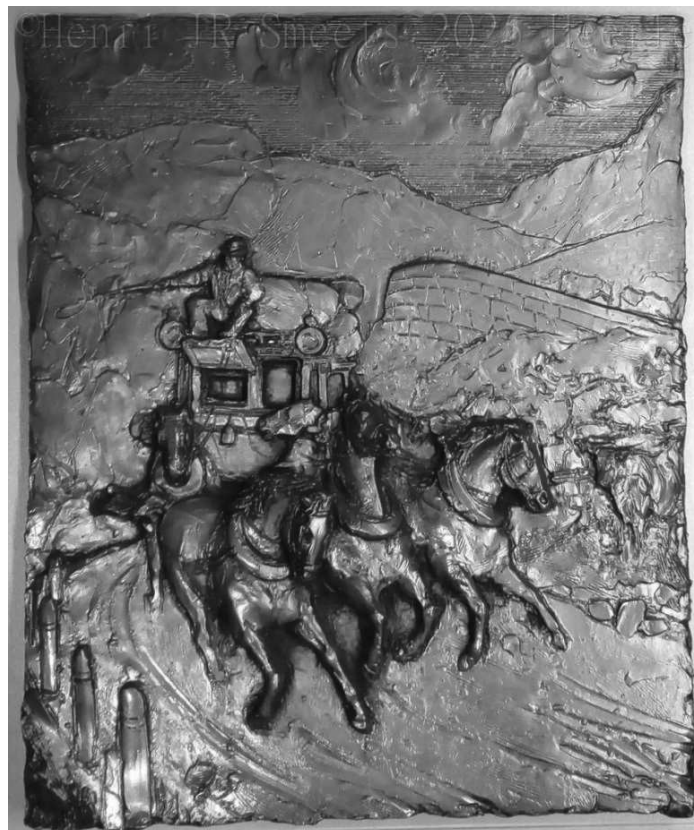
Afb. 7. Postiljon te paard. Postiljons waren ook te voet of met een postkar onderweg. Ook koetsiers van diligences werden postiljons genoemd. Zie diverse krantenartikelen in dit boek.

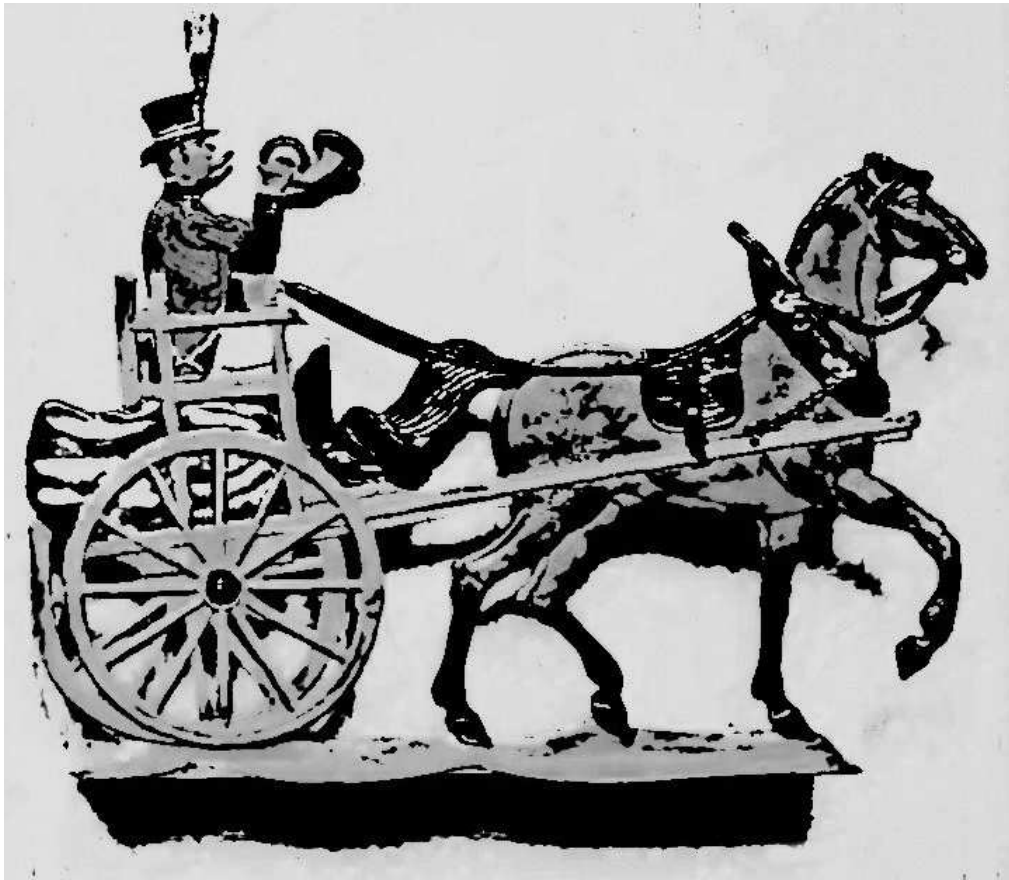
Afb. 8. Diligence (voor comfortabel personenvervoer, brieven, waardepapieren en pakketten).

Afb. 9. Diligence (voor comfortabel personenvervoer, brieven, waardepapieren en pakketten).

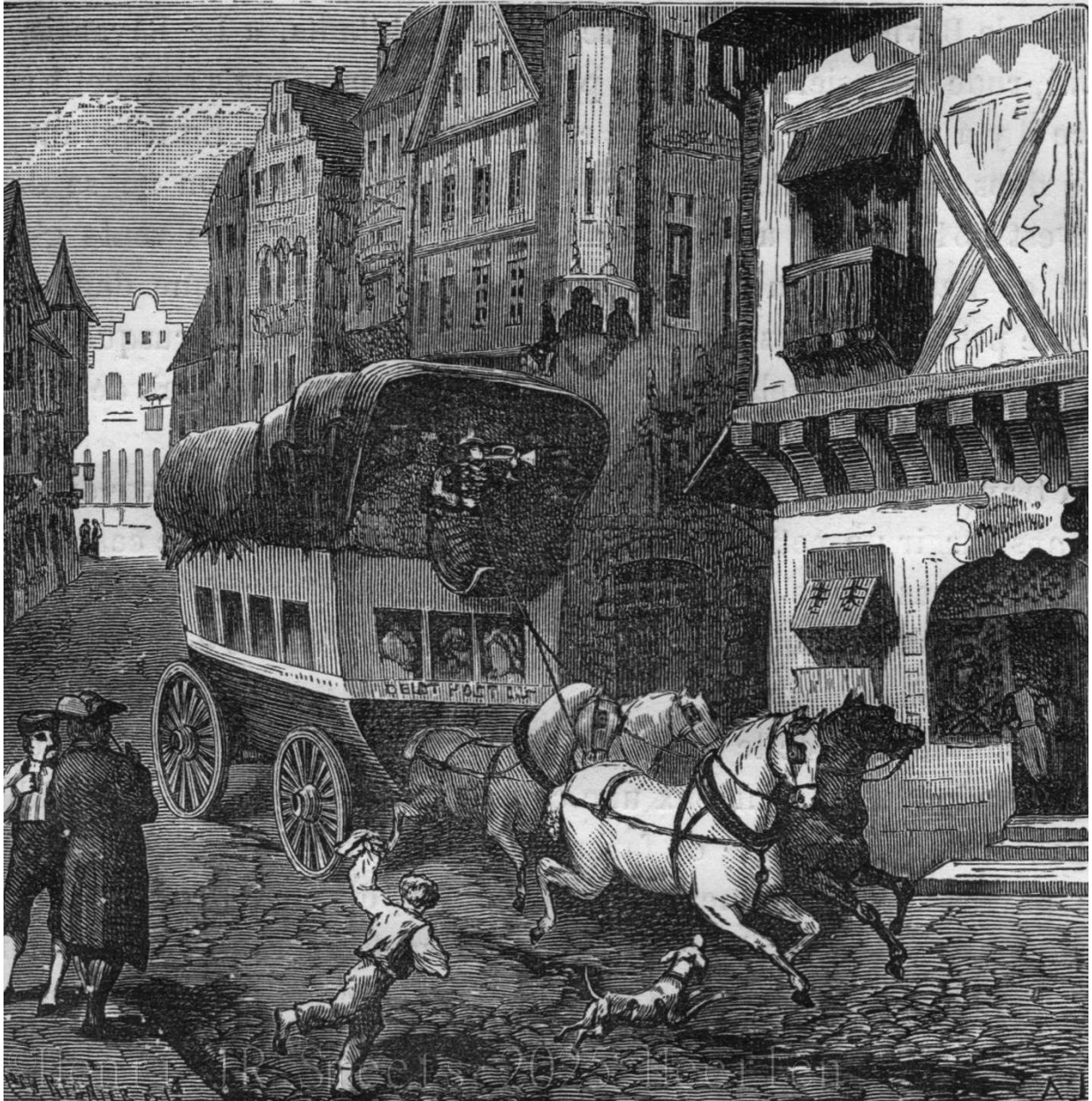
Afb. 10. Diligence (voor comfortabel personenvervoer, brieven, waardepapieren en pakketten).

Afb. 11. Postkar (voor snel vervoer van brieven).

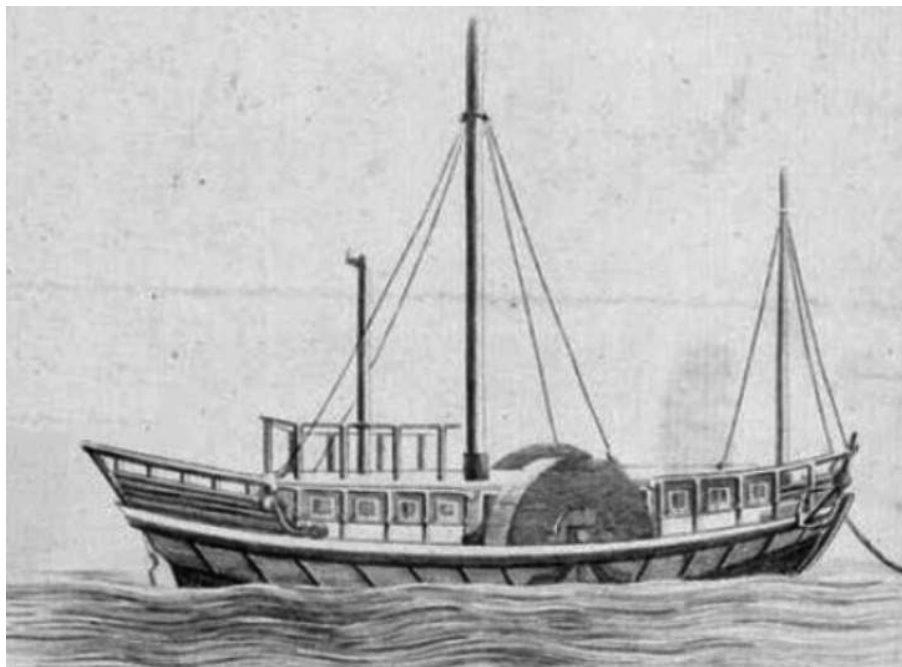
Afb. 12. Postkoets (voor standaard brievenvervoer en minder comfortabel personenvervoer).

Afb. 13. Omnibus voor personenvervoer en pakketten.

Afb. 14. Vrachtwagen op voorgrond en diligence op achtergrond.

Afb. 15. Schroefboot (door een gigantisch rad aangedreven) als tegenhanger van de stoomboot. Gebruikt voor het vervoer van post. Personenvervoer was echter ook mogelijk, zeker bij de stoomboten.

Afb. 16. Trein voor vervoer van allerhande post (posttrein: geen betaalde personenvervoer). Postmedewerkers sorteerden tijdens de lange rit van de stoomtrein alvast de post.

In artikel 26 van de Postwet 1850 (zie verderop in dit boek de complete inhoud van het originele postwetboekje) werd het staatsmonopool van de post geregeld, voortaan mochten andere partijen dan de staat *geen* post meer vervoeren, verwerken en bestellen op straffe van gevang. Ook al varieerde die gevangenisstraf van één week tot twee maanden, in een tijd dat er nog geen sociale dienst bestond had men aldus geen inkomen plus een verminderd aanzien, wat vernietigend was voor een ondernemer. Dat kon men zich niet permitteren.

De Postwet regelde ook hoe om te gaan met tarieven voor gedrukte stukken (muzikpapier (muziekpapier = notenpapier), circulaires, marktbriefen, tijdschriften, berigten (berichten), aankondigingen etc.), tarieven voor dagbladen (couranten, nieuwspapieren etc.), monster van koopwaren (voorbeeldproducten), aangetekende brieven, geweigerde brieven, verloren gegane brieven,

militaire brieven (voor rangen onder officier 5 cent, voor officiersrangen portvrij net als in buitenland waar men *militaria* linksbeneden op de brief schreef), postwissels (afzender betaalt bedrag op postkantoor, postwissel (papier) wordt verzonden naar ontvanger, en ontvanger kan op zijn postkantoor tegen vertoning van de postwissel het bedrag krijgen dat de afzender op diens verzendende postkantoor betaald heeft), maar ook de in opkomst zijnde postzegel als frankeermiddel (*franco*, vooruitbetaling van verzendkosten door de verzender, aanvankelijk op postkantoor in de pre-filatolie periode en later met postzegels in de filatelieperiode) werd verhandeld, ook al zou de introductie van de postzegel pas in 1852 plaatsvinden.

De Postwet beschrijft de *port*-tarieven (de ontvanger betaalt de verzendkosten bij ontvangst aan de besteller), maar niet de franco-tarieven. Opmerkelijk, omdat beide postbezorgingssystemen naast elkaar bestonden.

Zelfs met de introductie van de postzegel werd het port-systeem, en meest verbreide systeem, nog steeds gedoogd tot 1874 met de invoering van het globale Internationale Postverdrag.

Daarom komen we in de praktijk nog steeds brieven uit de 1850er, 1860er en 1870er jaren tegen met port ipv franco.

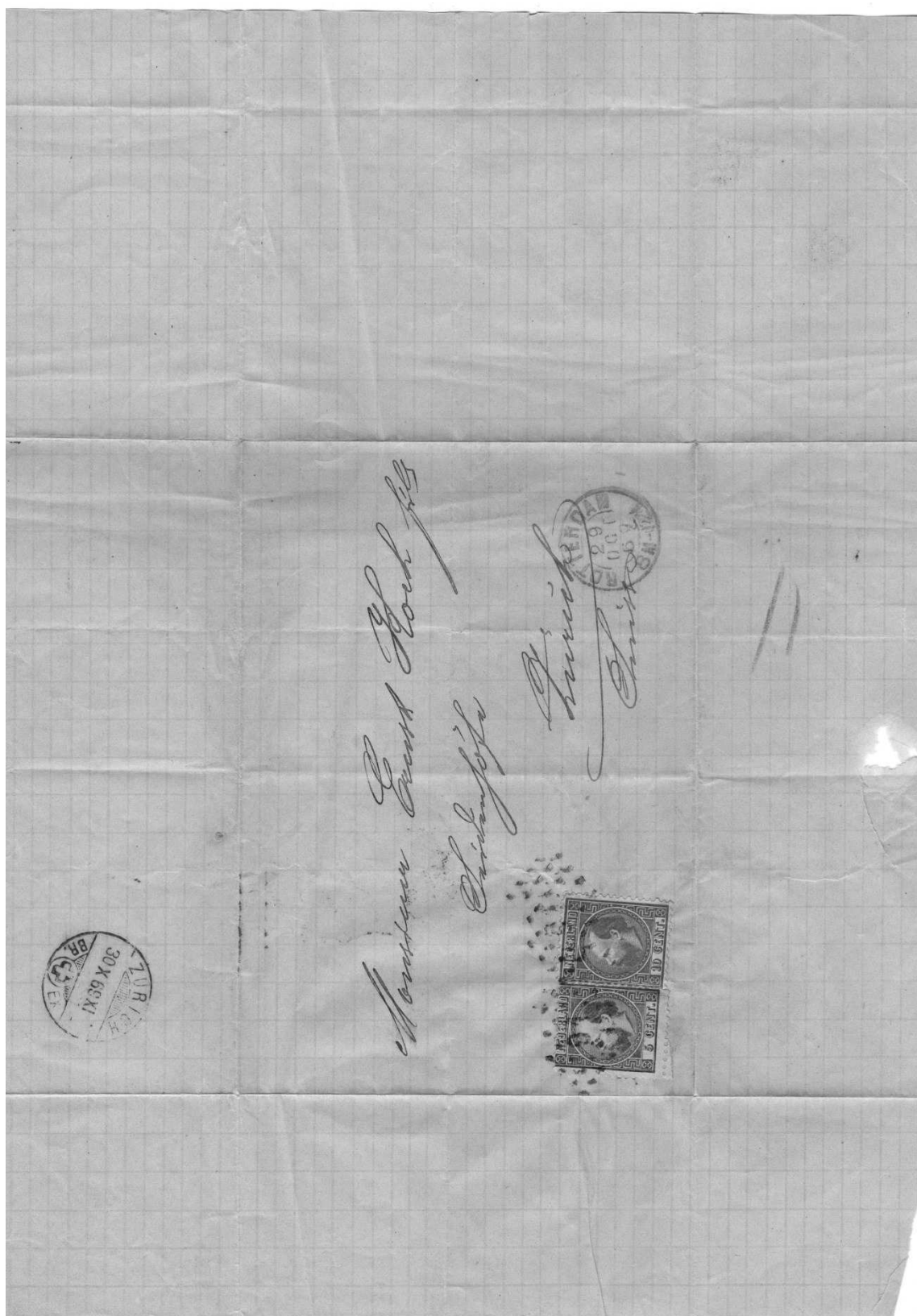
Overigens werden in de Postwet enkel de tarieven binnen Nederland verstrekt, voor buitenlandse tarieven (verzending naar het buitenland) golden interstate-lijke postverdragen tussen staten en representerende staten (zodat men niet met elke staat ter wereld een apart postverdrag moest tekenen).

Met de komst van het Internationale Postverdrag in 1874 en het ingeburgerd zijn van de postzegel kwam aan dit op het port- en bovenport- (tot aan de nationale staatsgrens) gebaseerde systeem van bilaterale interstatelijke postverdragen een einde. Vanaf nu was alles franco (met de frankeerzegel ofwel postzegel).

Bij de introductie van de postzegel achtte de overheid het noodzakelijk de burgers in te lichten over hoe met het nieuwe fenomeen *postzegel* om te gaan.

De burgers werden instructies meegegeven en Artikel 9 van het Besluit van 12 november 1851 legde vast dat de postzegel in de linker bovenhoek van de vouwbrief of enveloppe diende te worden geplakt.

Niet iedereen hield zich daaraan. We komen brieven tegen met de postzegel(s) in de linker benedenhoek en exemplaren met de postzegel(s) in de (vanaf de twintigste eeuw gebruikelijke) rechter bovenboek.

Afb. 17a. Uitgeklapte Vouwbrief van 1869: postzegels (ontwaard met puntstem-
pels) linksbeneden. In het Duitse Kurrentschrift (= schrijfwijze) staat, middelste
regel: *Seidenhofe*.

Afb. 17b. Postzegels links beneden op de ingeklapte vouwbrief zoals die ook verzonden werd. Met rode vertrekstempel van kantoor Rotterdam van 29 oktober 1869.

Afb. 17c. Zwarte aankomststempel van Zürich van 30 oktober 1869.

De linker benedenzijde van een vouwbrief of enveloppe diende voor aanwijzingen voor de postverwerker of postbesteller, ook al werden deze aanwijzingen ook bovenaan de vouwbrief of enveloppe vermeld.

De linker benedenhoek werd gebruikt voor het plaatsen van de (bedrijfs)naam (en eventueel het adres of het departement waar men werkzaam was) van de afzender, die dan aldaar schuin werd geschreven.

Het midden en de rechter benedenzijde werden gebruikt voor de naam en het adres (woningaanduiding, of straatnaam/huisnummer) van de ontvanger.

Niet zelden woonden ontvangers bij anderen in en dan werd zowel de geadresseerde vermeld als ook de persoon bij wie hij/zij inwoonde.

De rechterbovenhoek had geen gedefinieerde toewijzing en werd meestal leeggelaten.

Bij de brieven verderop in het boek zijn voorbeelden van voorgaande opmerkingen te zien.

'S GRAVENHAGE, 20 November.

Bij besluit van 12 November, heeft Z. M. de volgende bepalingen gemaakt, betrekkelijk de invoering van het gebruik van postzegels, ingevolge art. 9 der wet van 12 April 1850 :

„ Art. 1. De dag der invoering van het gebruik der postzegels wordt bepaald op 1°. Januarij 1852.

Art. 2. De postzegels worden door de zorg van Onzen Minister van Financien op alle post- en hulpkantoren der brievenposterij voor een ieder verkrijgbaar gesteld, tegen betaling van niet meer dan de daarop uitgedrukte geldswaarde.

Art. 3. Zij dragen Onze beeldtenis, en het opschrift *Postzegel*, benevens de aanduiding der geldswaarde.

Art. 4. Er zijn drie soorten van postzegels, namelijk van *vijf* cents, van *tien* cents en van *vijftien* cents.

Art. 5. Elke soort van die zegels wordt in eene verschillende kleur afgedrukt, te weten: *Blauw*, de postzegels van *vijf* cents. *Rood*, die van *tien* cents. *Oranje*, die van *vijftien* cents.

Art. 6. Zij dienen tot vooruitbetaling van het port op de binnenlandsehe briefwisseling. Nogtans kunnen zij ook worden gebruikt voor brieven, die naar het buitenland zijn bestemd, in zoo verre dit niet strijdt met de overeenkomsten of schikkingen daaromtrent met de vreemde regeringen of administratiën bestaande, en behoudens de bepalingen van art. 14 hierna volgende.

Art. 7. De brieven, voorzien van postzegels, worden door of van wege de afzenders gestoken in de brievenbussen, die tot het ontvangen der ongefrankeerde brieven zijn bestemd.

Art. 8. De vooruitbetaling van het briefport met gereed geld in handen van de ambtenaren der postkantoren blijft toegelaten. Onze minister van Financien kan echter de brieven, welke op die wijze zijn gefrankeerd, door de ambtenaren der administratie van postzegels doen voorzien.

Afb. 18a. Mededeling in de Oprechte Haarlemsche Courant van 21 november 1851.

Art. 9. De postzegels worden vastgehecht in den bovensten hoek aan de linker zijde van het opschrift der brieven.

Art. 10. Er kunnen meer dan één postzegel van dezelfde of van verschillende soorten op denzelfden brief worden geplaatst, tot afpassing van het verschuldigde port.

Art. 11. Ieder postzegel kan slechts éénmaal dienen. De gebezigde postzegels worden op het kantoor van afzending tot herkenning overgestempeld of onbruikbaar gemaakt, op de wijze door onzen Minister van Financien te bepalen.

Art. 12. Brieven, voorzien van postzegels die reeds eenmaal gediend hebben, worden belast met het verschuldigde port, door hem aan wien de brief is gericht te betalen. Indien echter het uitwendig aanzien van de aldus voor de tweede maal gebruikte zegels het vermoeden doet ontstaan van eene volbrachte poging om den daarop afgedrukten stempel weg te nemen, of van eenigen toeleg om op eene andere wijze een misdadig gebruik van echte zegels te maken, wordt daaromtrent gehandeld volgens de bepaling van art. 15 hierna volgende.

Art. 13. De geldswaarde van het postzegel of van de postzegels, waarmee een brief wordt gefrankeerd, moet ten minste gelijk zijn aan het bedrag van het verschuldigde port. Bij de berekening van dat port komt zoowel de afstand van het postkantoor van verzending tot aan dat van bestemming, als het gewigt van den brief in aanmerking. In geval van ontoereikendheid van het postzegel of van de postzegels wordt de brief met het te kort komende port belast.

Art. 14. De bepaling der laatste zinsnede van het voorgaande artikel is niet van toepassing op de naar het buitenland bestemde brieven, die van ontoereikende postzegels, zijn voorzien. Die postzegels zijn van onwaarde.

Art. 15. De brieven, voorzien van nagemaakte of vervalschte postzegels, of ook van echte postzegels, welker uiterlijk aanzien het vermoeden doet ontstaan dat daarvan een misdadig gebruik is gemaakt, worden aangehouden, en gesteld in handen der ambtenaren, die bij de wet met het opsporen en vervolgen van misdrijven zijn belast.

Afb. 18b. Vervolg.

Van tijd tot tijd kwam het voor dat de Postwet en ook interstatelijke postverdragen werden gewijzigd. De overheid lichtte de burgers daarover in via mededelingen in de Nederlandsche Staatscourant.

Door de Nederlandsche en Pruissische Regeringen de wenschelijkheid zijnde erkend, dat tot verligting van het verkeer tusschen de beide Staten, het tot hertoe bestaan hebbende verbod in de slotbepaling van art. 14 der op den 26sten Januarij 1851 tusschen Nederland en Pruissen gesloten Postconventie, volgens hetwelk wegens aangeteekende brieven eene aangifte van geldswaarde niet wordt toegelaten, worde opgeheven, en de wederzijdsche postadministratien in staat gesteld, om tot bevordering van zoodanige verzendingen de vereischte maatregelen te treffen, zoo verklaren de ondergeteekenden: jonkheer Paul van der Maesen de Sombreff en Gerardus Henri Betz, respectivelijk Minister van Buitenlandsche Zaken en Minister van Financien van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, en de baron Adolphe de Steffens, Zaakgelastigde der Regering van Zijne Majesteit den Koning van Pruissen bij de Regering van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, in naam hunner wederzijdsche gouvernementen, dat de slotbepaling in bovengemeld artikel: » Er wordt zoo min wegens aangeteekende als wegens andere brieven eene aangifte van geldswaarde toegelaten », is opgeheven.

Gedaan in dubbel te 's Gravenhage, den 30sten April 1862.

(Get.) P. VAN DER MAESEN DE SOMBREFF.
 » G. H. BETZ.
 » STEFFENS.

Afb. 19. Mededeling in de Nederlandsche Staatscourant van 25 mei 1862.

Ten gevolge van nadere schikkingen, daaromtrent tusschen de Nederlandsche Postadministratie en die van den Noord-Duitschen Bond getroffen, zijn de brieven, de gedrukte stukken en de stalen of monsters van koopwaren tusschen Nederland en den Kerkelijken Staat gewisseld wordende, bij verzending over Duitschland aan het na te melden port onderworpen:

de gefrankeerde brieven naar den Kerkelijken Staat aan een port van 20 cent per 15 grammen;

de aangeteekende brieven aan een vast regt van 10 cent daarenboven;

de ongefrankeerde brieven uit den Kerkelijken Staat aan een port van 40 cent per 15 grammen; en

de gedrukte stukken alsmede de monsters en stalen van koopwaren aan een port van 6½ cent per 40 grammen.

Ten gevolge van dit verlaagde tarief zal de correspondentie voor den Kerkelijken Staat in 't vervolg bij voorkeur over Duitschland worden verzonden, en dan alleen over Frankrijk, wanneer van het verlangen der afzenders daaromtrent bepaaldelijk zal gebleken zijn.

's Gravenhage, den 17den Junij 1869.

De Minister van Financien,
 VAN BOSSE.

Afb. 20. Mededeling over verzending van post naar het Vaticaan via de representerende staat Pruissen (vanwege geografische aangrenzende ligging bij Nederland) in de Nederlandsche Staatscourant van 20 juni 1869.

Limburg

Limburg neemt een bijzondere positie in dit boek in. Dat heeft te maken met de afwijkende geschiedenis van dit gebied met betrekking tot de rest van Nederland.

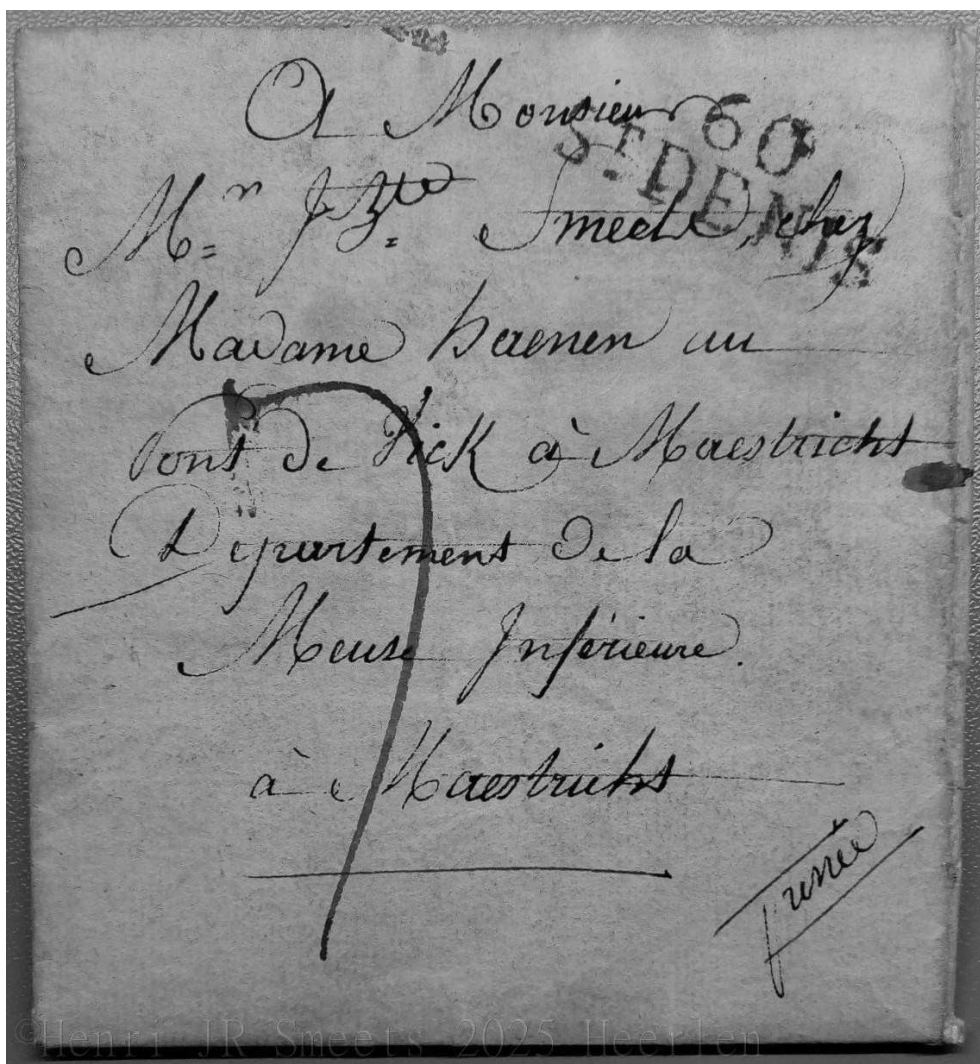
Limburg werd in 1815 door de grootmachten samen met het latere België en Luxemburg ingelijfd bij Nederland, waardoor het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden ontstond. Hierdoor was Nederland van een derde mogendheid opgestegen tot een tweede mogendheid. De eerste of grote mogendheden waren de grootmachten Groot-Brittannië met kernmacht Engeland, Frankrijk, Pruisen, Oostenrijk en Rusland.

In het overgangsjaar 1815 van de Napoleontische departementen Nedermaas, Roer en Ourthe naar het nu Nederlandse Limburg verschenen er twee kranten: het Duitstalige/Franstalige/Nederlandstalige *Journal des Nieder- Und Mittel-rheins* vanuit Aken en het Nederlandstalige/Franstalige *Le Journal de la Province de Limbourg* vanuit Maastricht.

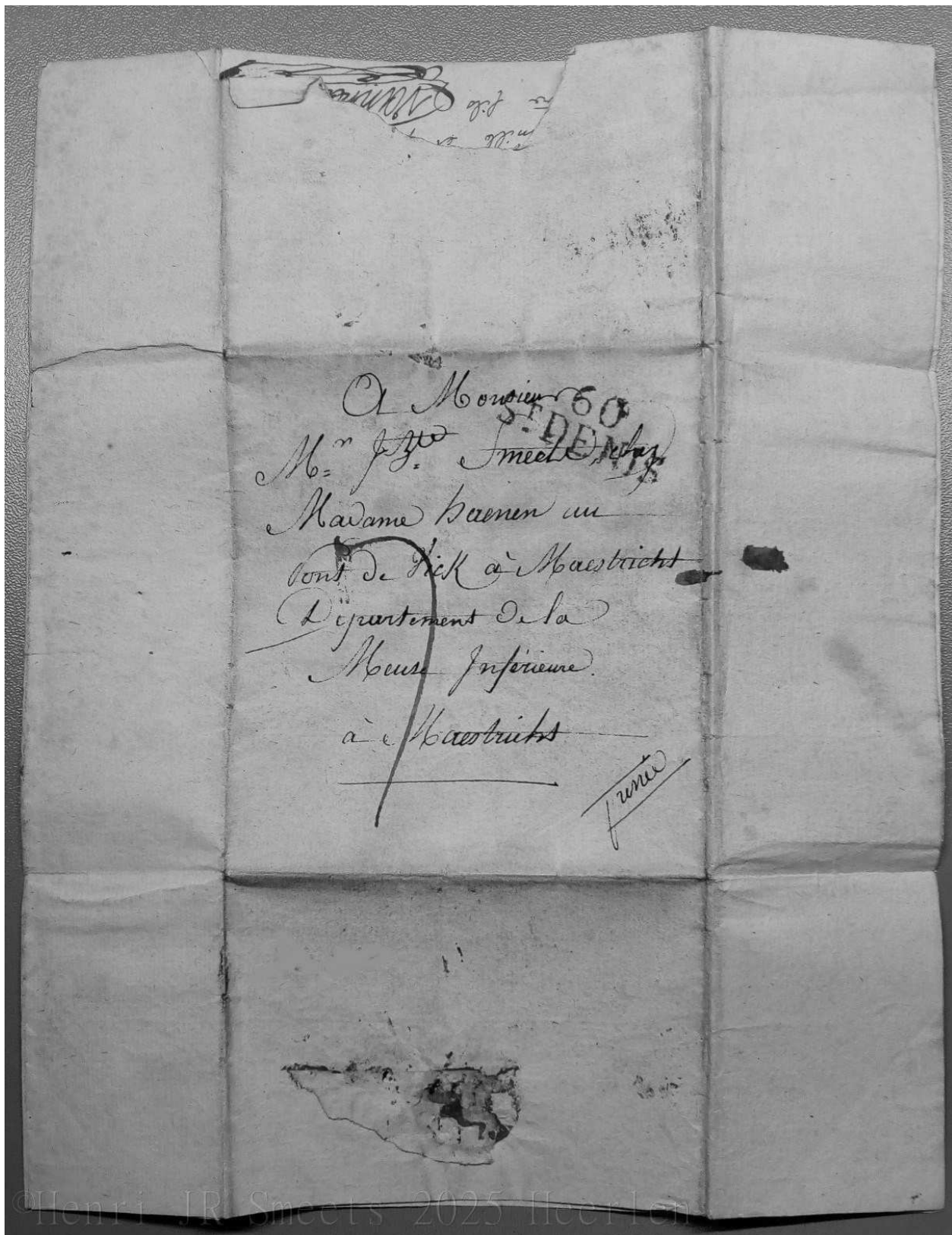
Hiernavolgende afbeeldingen:

Brief van een Limburgse soldaat uit 1813 (de Franse periode van Limburg), verzonden van St. Denis (bij Parijs), met zwarte vertrekstempel, naar Maastricht. Op de brief staat franco, dus vooraf betaald, en tevens het bedrag dat betaald werd: 7 decimes. Gericht aan zijn oom Smeets verblijvend op het adres van madame Haenen aan de Wyckerbrugstraat (Pont de Wyck) in Maastricht. Dit is de straat in het verlengde van de befaamde Sint Servaasbrug. Limburg was in die Franse tijd nog ingedeeld in departementen. Maastricht lag in departement Nedermaas (Meuse Inférieure). De brief is geschreven door de neef van meneer Smeets (ondertekend met Van Haeren), soldaat in de 3de compagnie van het 2de bataljon van het 3de regiment Voltigeurs van de Keizerlijke Garde (elite-eenheid). Deze eenheid (3de regiment Voltigeurs) behoorde daarbij tot de Jonge Garde (Jeune Garde). De Keizerlijke Garde was een enorme elite-eenheid bestaande uit meerdere wapens (infanterie, artillerie, cavallerie, genie). Voltigeurs vormden in de toenmalige oorlogsvoering scherpschutters op de linkerflank van een aanvalsformatie op het slagveld. Hun evenknie de Tirailleurs dekten de rechterflank af. In het midden bevond zich het Linierregiment bestaande uit Fusiliers (gewone infanteristen) en Grenadiers (granaatwerpers, elite). Daarnaast was er binnen de infanterie ook nog de elite-eenheden Jagers (zoals in het Limburgsche Bondscontingent aanvankelijk ook, zie verderop in dit boek), die zich via paard of te voet verplaatsten en commando-acties (snelle doelgerichte acties) uitvoerden.

De reden dat ik deze brief gekocht heb, is dat het gericht is aan een naamgenoot van mij. Namen als Smeets, Janssen e.d. kom je namelijk niet gauw tegen uit die prefilatelie tijd (tijd vooraf aan de postzegels, die vanaf 1852 in gebruik genomen werden). Brieven werden geschreven door de burgerij (de bourgeoisie) en de bovenlaag (aldus mensen die konden lezen en schrijven in een tijd dat er nog geen leerplicht bestond, dat kwam decennia later pas). Dat waren dus aristocraten, adelingen en geestelijken, over het algemeen geen Smeetsen of Janssens.

Afb. 21a. Vouwbrief uit 1813 van Maastrichtse soldaat in Napoleontische dienst, Haenen, in garnizoen liggend in St. Denis (bij Parijs), aan zijn oom Smeets woonachtig bij zijn moeder madame Haenen in Maastricht dat destijds deel uitmaakte van Departement Nedermaas (Departement de la Meuse Inférieure). Franco (vooruitbetaald) verzonden.

Afb. 21b. de uitgeklapte vouwbrief. Bovenaan is nog een laatste stukje van de brief (met handtekening) te zien die hier niet volledig is afgebeeld, alleen de eerste bladzijde, zie volgende pagina.

Recu le 4 avril
expédié le 9 avril
... St Denis le 30 mars près Paris
1813

Mon très Cher oncle

Je reçu votre lettre en date du 2 mars en parfaite
santé : j'espère que la présente vous trouvera de même
je jouis toujours d'une bonne et parfaite santé tant que
la fatigue de l'Espagne tout est oublié quand on est
en France ; nous avons passé la revue de l'empereur
le 26 mars pour nous désigner pour la Russie ; nous ignorons
encore le jour exact de notre départ veuillez me
répondre le plutôt possible pour que je puisse récéder
votre lettre : je vous salue mon cher oncle que
je suis Caporal de puis le 24 février dernier : il y
a eut beaucoup d'avancement dans notre régiment je suis
toujours dans la même Compagnie même bataillon ma paye
est de six plus que le voltigeur sur la route nous recevons
22 sous 1/2 mens ni pain ni viande en garnison 13 sous et pain et deux
sous au mois de cinq et charbon : Cela fait quinze sous

Afb. 21c. De eerste bladzijde van de twebladige brief.